

Donato Saukos 90-osioms gimimo metinėms

Folkloristika be iliuzijų

Keletas minčių apie Donato Saukos tautosakinių tyrimų kontekstus

VITA IVANAUSKAITĖ - ŠEIBUTIENĖ

Pradinė ir lemiamoji mano ir mūsų visų gyvenimo sąlyga buvo baimė. Ir viskas, ką rašiau, ką rašau ir ką rašysiu, gimė iš gėdos dėl šios baimės. Mes – baimės augintiniai. Mes užaugome žinodami, kad neturime jokios teisės klausti „kodėl?“ Kodėl nesilaikoma įstatymų, turinčių ginti nuo brutalių savivalės? Kodėl trypiama ir naikinama viskas, ką gerbė ir brangino mūsų tėvai? Kodėl iš mūsų atminties ištrinami vardai, neatsiejami nuo mūsų tautos garbės ir orumo? Kodėl turime išpažinti smurto ideologiją, pamynę žmogiškumo priedermę? Kodėl turimi tikėti *Tiesa* ir pagal ją perrašyti gyvenimo tikrovę?

Regimanto Tamošaičio nuotrauka, 2009

Šios Donato Saukos mintys – iš 2019 m. pradžioje pasirodžiusios knygos *Apie laiką ir save*¹, kuri, sudarytojos Saulės Matulevičienės žodžiais, buvo „parengta spaudai iš rankraščių, rašytų, rodos, niekam apie tokį sumanymą neprasitariant, galbūt numanant, kad užrašai bus atrasti jau po autoriaus mirties“². Donatą Sauką išlydėjome 2015-ųjų gegužę. Jo 90-mečio sukaktis šįmet minėta jau be paties profesoriaus taiklių, neretai trikdančių klausimų ir perklausimų, aštraus sąmojo, ironiškų ir autoironiškų reakcijų, neleisdavusių ankstesnių jubiliejinių sambūrių dalyviams užsiliūliuoti ir nugrimzti į pompastišką retoriką³.

1 Donatas Sauka. *Apie laiką ir save*, sudarė, įvadą ir komentarus parašė Saulė Matulevičienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019, p. 1.

2 Saulė Matulevičienė. „Apie Donatą Sauką ir jo knygą“, in: D. Sauka. *Apie laiką ir save*, p. vii.

3 D. Saukos jubiliejai ne kartą tapo gražiu pretekstu literatams ir folkloristams susiburti į konferencijas ar seminarus. Minėtina 1999 m. profesoriaus 70-mečiui skirta konferencija

Gali būti, kad *Tautosakos darbų* skaitytojai nepritaris mano pasirinkimui šios sukakties paskatintą tekstą pradėti nuo minčių apie Donato Saukos kartos lietuvių akademinės bendruomenės gyvenimą persmelkusią ir kausčiusią baimę. Vis dėlto, skaitant jo paties *liudijimais* pavadintas gyvenimo ir kūrybos refleksijas (autorius ne kartą užsimena, kad tai nėra autobiografija mums įprasta prasme), darosi vis įtikinamiau, kad pačiam rašančiajam buvo gyvybiškai svarbu sulaukus momento, kai „galime leisti sau atvirumą pasauliui“⁴, bekompromisiškai į(si)vardyti ano meto atmosferą, kurioje buvo lemta nugyventi kūrybiškiausią ir darbingiausią gyvenimo etapą, ir šiame kontekste darsyk apmąstyti nuveiktus darbus. Užrašuose pažymima:

Tik dabar galiu viską surinkti. Dabar peržiūriu tai, ką kadaise esu parašęs, nes tos knygos yra vienintelis pakankamai apčiuopiamas ano negyvenimo pėdsakas, ir rašau joms autokomentarus.⁵

Nuo šiol *Tautosakos savitumo ir vertės, Lietuvių tautosakos* ar *Žemaitės stebuklo* skaitytojams dovanojama kiek kitokio, autoriaus refleksijų ir komentarų palydimo, įsiskaitymo galimybė. Tokia linkme norėtusi kreipti ir šį trumpą rašinį: kaip orientyrus turint prieš akis naujausioje knygoje prasiveriančias asmeninių ir kūrybinių patirčių refleksijas, pasvarstyti (tegu ir labai fragmentiškai), kokią vietą Donato Saukos gyvenime užėmė folkloristika, kaip tautosaka jį „užklupo“, buvo jo iki gelmių ir absoliučiai originaliai apmąstyta, o galiausiai, jo paties teigimu, kaip praeitas etapas palikta naujų literatūrai ir kultūrai skirtų darbų nuošalėje, juose vis dėlto sušmėžuodavusi, tik jau ne kaip tyrimų objektas, o greičiau kaip ankstesnių kūrybinių darbų atgarsis. Nepamirštant, kad saukiškoji tautosakos poetikos recepcijos kryptis pastaraisiais dešimtmečiais buvo ne kartą aptarta ir gausiai pasitelkta kolegų darbuose⁶, šį kartą, kaip jau sakyta, norėtusi atidžiau pažvelgti į jo santykį su tautosaka ir apskritai tradicine kultūra, į pasirinktą ne tik tyrimo, bet kartu ir patyrimo kelią, kurį pats Donatas Sauka yra nusakęs ir kaip pastangą įžengti į tautosakos kūrinio „vidinės traukos lauką“⁷, ir kaip siekį tautosaką pagrįsti „tradicinės kaimo kultūros

.....
Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, 2009 m. 80-mečio proga surengta konferencija Vilniaus universitete. Abiejų šių mokslinių renginių pranešimai, diskusijų medžiaga ir D. Saukos kolegų ir studentų atsiminimai buvo publikuoti moksliniuose žurnaluose *Tautosakos darbai* (t. XII (XIX)) ir *Literatūra* (t. 50, Nr. 1). Profesoriaus 90-osios gimimo metinės šį rudenį paminėtos Vilniaus universitete vykusiame Lietuvių literatūros katedros inicijuotame moksliniame seminare „Donato Saukos darbai: savitumas ir vertė“.

4 D. Sauka. *Min. veik.*, p. 19.

5 Ten pat.

6 Čia tinkama proga paminėti naujausią itin išsamią Donato Saukos darbų apžvalgą, publikuotą 2016 m. pasirodžiusioje Leonardo Saukos knygoje *Lietuvių tautosakos mokslas XX amžiuje: tyrėjai ir jų darbai* (žr. p. 525–566).

7 Donatas Sauka. *Lietuvių tautosaka*, Vilnius: Mokslas, 1982, p. 8.

holistine pasaulio samprata⁸, ir kaip būtinybę „iš naujo pasvarstyti individualybės pasireiškimo galimybes tautosakoje“⁹. Bendras šias tyrimų kryptis siejantis bruožas – neretai folkloro darbuose šmėžuodavusių iliuzijų ir saviapgaulės (kaip pats Donatas Sauka pasakytų, sentimentalus rentavimo ar nostalgiškojo optimizmo) atsisakymas, nuolatinė pastanga artėti prie tautosakos esmės, kabintis į galimybę „ne tik suvokti, bet ir pajusti atmosferą, kuria alsuoja tautosakos kūrinys“¹⁰. Donato Saukos folkloristika išties yra folkloristika be iliuzijų, tačiau jo tekstuose apstu emocionalumo ir tam tikra prasme – poezijos. Šį jo itin savitą rašymo bruožą bene vienas pirmųjų pastebėjo ir įvardijo *Lietuvių tautosakos* rusiškajam leidimui recenziją rašęs Izalijus Zemcovskis:

Mokslas ir menas, literatūrologija ir tautožina, analizė „baltųjų eilių“ stiliumi – visa tai D. Saukos knygai suteikia **savito kolorito**. Parašyta labai profesionaliai ir labai emocionali, ji skirtina kažkokiam neįprastam **moksliniam–meniniam** žanrui, tuo pat metu yra ir mokslo, ir meno kūrinys¹¹ (juodu šriftu išskirta autoriaus – V. I.-Š.).

Metas, kada Donatas Sauka įžengė į lietuvių folkloristikos lauką, toli gražu nebuvo nei itin palankus naujoms teorinėms išvalgomis, nei galintis suteikti natūralaus šios humanitarinių mokslų srities perimamumo ir tęstinumo. Tiesa sakant, net ir atskiru „lauku“ XX a. šeštajame septintajame dešimtmečiais besidarbavusių tautosakos rinkėjų ir sistemintojų užgyvenamų erdvių dar nelabai pavadinsi, greičiau tai – gana atoki, dažniausiai į tautosakos tekstų aprašymą nukreipta, sovietinės ideologijos akylai prižiūrima literatūros ir iš dalies etnografijos „palaukė“. Profesoriaus užrašuose labai aiškiai fiksuojami jo folkloristinių interesų pradžios ir pabaigos taškai. Pirmasis – tautosakos kurso dėstymo pradžia 1956 m. Vilniaus universitete, kuriame, prieš keletą metų pasitraukus profesoriui Juozui Baldžiui, labai trūko nuolat dirbančio vien tik šios srities atstovo („kadru trūkumas buvo chroniškas Literatūros katedros negalavimas“¹²). Reiklus sau iki saviplakos, išsiskiriantis tik jam vienam būdinga originalia dėstymo maniera, dažnai studentų nelengvai suprantamas, bet juos labai savęsp traukiantis – tokie galėtų būti patys bendriausi Donato Saukos – universiteto dėstytojo bruožai. Pats jis ne vieną dešimtmetį trukusią akademinę veiklą keliskart žodžiu ir raštu yra įvardijęs kaip sunkią našta tiek pedagogine („pedagogika – ne, ne mano, aiškaus intraverto, pašaukimas. Aiškinimui pristingu kantrybės, o kartojimo,

8 D. Sauka. *Apie laiką ir save*, p. 162.

9 Donatas Sauka. *Tautosakos savitumas ir vertė*, Vilnius: Vaga, 1970, p. 360.

10 D. Sauka. *Lietuvių tautosaka*, p. 10.

11 Izalijus Zemcovskis. „Apie lietuvių tautosakos poeziją ir poetiką“, *Tautosakos darbai*, 2000, t. XII (XIX), p. 25.

12 D. Sauka. *Apie laiką ir save*, p. 144.

įtvirtinimo būtinybė kelia man paniką¹³), tiek dalykine prasme. Nuo pirmųjų dėstymo mėnesių iš pagrindų gilinasi į visus prieinamus šaltinius ir gana greitai atsisako daugelio lietuvių folkloristų puoselėjamos iliuzijos, kad folkloristika galėtų tapti visiškai autonomiška ir metodologiškai originali mokslo šaka:

Skaičiau Edwardą Tylorą, Jamesą G. Frazerį kaip egzotišką literatūrą. Folkloristiniai tyrimo metodai, išbandyti devyniolikame amžiuje, pasirodė įdomūs kaip minties avantiūros ryškūs epizodai, bet jų vidinės plėtotės logika, atvedusi galiausiai iki vadinamosios suomių mokyklos, kėlė nusivylimą. Folkloristika, mačiau, nesukūrė savo teorijos ir tenkinosi darbinių hipotezių rinkiniu.¹⁴

Beieškant savosios, tiek dėstomam kursui, tiek apskritai būsimiems tyrimams tinkamiausios krypties visu aštrumu patiriama pokarinės lietuvių folkloristikos *status quo*:

Pati folkloristika, kiek jos kontūrus bandėme apčiuopti iš maskvietiškų, leningradietiškų pavyzdžių, kol patys neturėjome kuo pasigirti, buvo apgailėtina numeliuruota, be žemiškųjų syvų. Dirbtinai atplėšta nuo etnologijos ir nuo visos tos problematikos, kuri atskleistų daug iracionalumo turinčią, iš mitinio pasaulėvaizdžio išsiskleidžiančią mentalinę struktūrą, būdingą tautosakos tekstams, šita disciplina egzistavo kaip ir be pilietinių teisių.¹⁵

Čia tinkama proga stabtelėti prie dar vienos švelnia iliuzija įvardytinos anuo-metinėje tiek folkloristikoje, tiek etnografijoje vyravusios nuostatos, kurią Donatas Sauka tam tikra prasme gerokai prasklaidė. Ilgus dešimtmečius tradicinės lietuvių kultūros tyrimų ir įvairių jos formų sklaidos sferose buvo įprasta manyti, kad tautosaką ir apskritai tradicinės bendruomenės gyvenimą geriausiai gali suprasti tik tas, kas pats gimė ir augo kaimiškoje kultūroje, kas jos atžvilgiu išgyvena bekompromisį prielankumą. Prisimindamas kadaise skaičiuotus savojo „įkритimo“ į tautosakos dėstymą minusus, profesorius pridėdavo ir tokių:

Prie visų minusų pridursiu: su žaliuoju sodžium mano santykis buvo labai jau knyginiis <...>. Tėvai, pripratę prie miesto ir miestelio sąlygų, pro miestietiškus akinius žvelgė į buitį Degaičiuose [Telšių raj. – V. I.-Š.], kur atsikėlėm keturiasdešimtaisiais. Į šitą kaimą, 1926 m. žemės reforma atidalytą nuo dvaro, buvo susikėlę naujakuriai iš visų kampų, kurie nebesusilipdė į glaudžią bendruomenę, gal iš dalies ir dėl netolimo miesto traukos. Ne vienas mano būsimas studentas buvo sugėręs į save daug daugiau

13 Ten pat, p. 143.

14 Ten pat, p. 146

15 Ten pat, p. 145.

kaimiško gamtinio gaivalo, archajiško tradicinio pasaulėvaizdžio. Aš į savo dėstomą dalyką žvelgiau iš tam tikro nuotolio.¹⁶

Nuskambės paradoksaliai, bet išeitų, kad reikšmingiausius lietuvių folkloristikos darbus mums paliko mokslininkas, ne tik artimai savęs nesiejęs su kaimo kultūra, bet, kaip pats prisipažino, ir apskritai kaimo nepamėgęs¹⁷. Paradoksai Donatui Saukai išties nesvetimi. Ir galbūt kaip tik minėtasis žiūrėjimas į folklorinę tradiciją „iš tam tikro nuotolio“, kaip ir psichologinis įžvalgumas, jam padėjo išvengti šiai sričiai itin būdingos ir, tiesą sakant, neretai ją diskredituojančios egzaltuotos idealizacijos. Apie tradicinę kaimiškąją gyvenimo sanklodą *Lietuvių tautosakoje* Donato Saukos pasakyta, manyčiau, kaip reta trumpai ir taikliai: „Kaimo gyvenimo gerumas, nekritiškoje vaizduotėje virstantis idile, – tai mažus poreikius tenkinanti butis.“¹⁸ Ta pačia proga prisimintinas rašytojo ir literatūrologo Regimanto Tamošaičio, profesoriaus studento, prasitarimas, prieš dvidešimt metų užfiksuotas jo atsiminimuose:

Jame lyg nėra sunkaus ir inertiško agrarinio elemento, jis tarsi ne kaimietis (juk mes, žemaičiai, savo tapatybę nesąmoningai suvokiame kaip kaimietišką, kitaip tarsi ir būti negali).¹⁹

Grįžtant prie Donato Saukos, kaip tautosakininko, mokslinio kelio pradžios, minėtinas jo paties pažymėtas intensyvių paieškų etapas, kai reikėjo apsispręsti, kas taps rimtesnių tyrimų pagrindu. Akivaizdžiai iš pat pradžių jautęs prielankumą dainų pasauliui, nutaria rinktis kalendorines dainas, nes „kaip nė vienas kitas iš dainologijos srities, šis žanras seniai rūpėjo įvairių tautų mokslininkams, darbų buvo susikaupusi įspūdinga krūvelė“²⁰. Vis dėlto šiai idėjai nebuvo lemta realizuotis. Priežastis, kaip neretai nutinka, banali ir nelabai akademiška: buvo išprašytas iš anuometinio Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Tautosakos sektoriaus, kuriame iš kaip tik tuo metu sudarinėjamos Lietuvių liaudies dainų katalogo kartotekos atsi-rinkinėjo kalendorinių dainų variantus. Po daugybės metų užrašuose šių nelinksmą patirtį užfiksuos lengvai ironizuodamas:

.....
16 Ten pat, p. 144–145.

17 „Nepamėgau kaimo! Nei jo aušrų, nei saulėlydžių. Mačiau, kaip mama čia viena galuojasi. O mes tokie kaip tranai: viena koja mieste – nes tėvui nieko kito neliko, kaip vėl ieškotis valdiško darbo, ir bent kelis mėnesius mes samdydavomės kambarį mieste, kaime tik atbūdami likusią metų dalį. Jaučiau, kad kaimo gėlos prisisėmiau visam likusiam gyvenimui“ (D. Sauka. *Apie laiką ir save*, p. 35–36).

18 D. Sauka. *Lietuvių tautosaka*, p. 13.

19 Regimantas Tamošaitis. „Asmenybės portretas kaip subjektyvus įspūdis“, *Literatūra*, 2009, t. 51, Nr. 1, p. 127.

20 D. Sauka. *Apie laiką ir save*, p. 146–147.

Instituto tautosakininkai, matyt, visai pagrįstai sunerimo, kad pirmas pasinaudosi jų nebaigto darbo – rengiamo sisteminio katalogo – sukauptais duomenimis.²¹

Ar ši su vienu tautosakos žanru susijusi „nesėkmė“ turėjo įtakos po kurio laiko atėjusiam grandioziniam apsisprendimui imtis konceptualios visų tautosakos žanrų analizės, užrašuose neužsimenama. Kolegos ir bičiulio profesoriaus Juozo Girdzijausko atsiminimuose skaitome:

Donatas Sauka buvo doktorantūroje²², rašė disertaciją „Tautosakos savitumas ir vertė“. Buvo užsimojęs aprėpti visus tautosakos žanrus. Profesorius Jurgis Lebedys savo žygininkams sakydavo, kad Sauka nori iššokti viršum *tos* (suprask, bambos, nes saukomanų priežodis buvo: *Aukščiau bambos neiššoksi*). Juk daktaro disertacijai visai pakaktų kokio vieno žanro – arba dainų, arba pasakų, arba dar kokio siauresnio objekto. Kam užsikrauti tokią nežmonišką našta? Bet kai Lebedys perskaitė baigtą Saukos disertaciją, maloniai šypsodamasis pasakė: o vis dėlto jis iššoko!²³

„Rašydamas *Tautosakos savitumas ir vertė* daviau sau didelę valią“²⁴, – taip, tarytum sekdamas liaudies dainų maniera, Donatas Sauka atsiliepia apie savo habilitacinį tyrimą, 1970 m. publikuotą kaip to paties pavadinimo monografija. Šią knygą Viktorija Daujotytė pavadins pirmąja Donato Saukos viršūne, „į kurią kopinama iš pačių pašaknų, iš lietuvių kultūros papėdės – žodinio meno, tautosakos“²⁵. *Tautosakos savitumas ir vertė* iki šiol išlieka pagrindiniu teoriniu lietuvių folkloristikos tekstu, prie kurio nuolat visi mes grįžtame, vis iš naujo skaitome, neretai patirdami, kad kažko jame vis dar iki galo nesuprantame. Įdomu, kad pats autorius apie šį darbą užrašuose užsimena tik vienu kitu žodžiu. Kur kas išsamesniais auto-komentarais palydimas 1982 m. pasirodęs vadovėlis studentams *Lietuvių tautosaka* (2007 m. išleistas antrasis, pataisytas ir papildytas, leidimas; 1986 m. publikuotas vertimas į rusų kalbą).

Nors *Lietuvių tautosaka* buvo rašoma iš didelės akademinės būtinybės („Mirtinai buvo reikalingas tautosakos vadovėlis. Reikalingas visų pirma man pačiam, ne kam kitam“²⁶), autorius apsisprendė ne pateikti kokią nors populiarešnio formato *Tautosakos savitumo ir vertės* adaptaciją, bet imtis iš esmės kitokio pobūdžio

21 Ten pat, p. 147.

22 Kalbama apie habilitacinio darbo rašymą.

23 Juozas Girdzijauskas. „Profesorius Donatas Sauka mano gyvenime“, *Tautosakos darbai*, 2000, t. XII (XIX), p. 31.

24 D. Sauka. *Apie laiką ir save*, p. 149.

25 Viktorija Daujotytė. „Mąstyti klausiant ir abejojant; mąstyti taip ir antraip“, *Literatūra*, 2009, t. 51, Nr. 1, p. 19.

26 D. Sauka. *Apie laiką ir save*, p. 161.

kruopštaus darbo („Vadovėlis, kurį pagaliau parašiau, negalėjo būti jokia disertacijos kopija. Šiuo atveju rūpėjo nebe konceptualus suvokimas, o tik metodiškai nuoseklus priartėjimas prie tautosakinių tekstų...“²⁷). Iš didesnės laiko perspektyvos žvelgdamas į šį savo darbą pasidžiaugia, kad anuomet jam pavyko išvengti „sentimentalaus rentavimo“:

Na, o vis dėlto liko vadovėlyje optimistiškesnis tonas, lyginant su įprastu sentimentaliu rentavimu apie mergelius ir bernelius, anot Henriko Radausko. Šis tonas plaukia iš bendresnio, visuotinesnio – daugiau etnologinio nei folkloristinio – požiūrio. Iš tautosakos pagrindimo tradicinės kaimo kultūros holistine pasaulio samprata.²⁸

Tradicinę kaimo kultūrą pamatyti iš holistinės pasaulio sampratos pozicijų ir kaip tik į tokį matymo lauką įtraukti tautosaką. Gilindamiesi į šią bene esminę Donato Saukos tautosakinių tyrimų idėją, neturėtume pamiršti (ypač turint omenyje dabartinę iš esmės pasikeitusią tautosakos, tradicinės kultūros sampratą), kad holistiškai, tai yra visa apimančiai, integraliai bendruomeninę kultūrą tirti jo imtasi tuomet, kai bendrosios tiek folkloristikos, tiek etnologijos tyrimų tendencijos judėjo priešinga kryptimi. Anuomet dar beveik nebūta pastangos, poreikio, juo labiau metodologinio angažuotumo tautosakos kūrinį matyti ne vien kaip vienai ar kitai tipologinei sistemai priskirtiną variantą, bet ir kaip konkretaus tradicinės bendruomenės žmogaus gyvenimo ir saviraiškos dalį. Be to, ne ką silpnesnė tendencija buvo skyrium tyrinėti „dvasinę“ ir „materialinę“ liaudies kultūras, pirmąją priskiriant folkloristikai, antrąją – etnografijai. Šiame kontekste Donato Saukos akcentuota būtinybė neatskirti, neišimti tautosakos kūrinio iš natūralios jo radimosi ir sklaidos terpės buvo ir originali, ir išties netikėta:

Dabartinis tautosakos mokslas turi būdų išskaidyti, bet nebeįstengia išskaidytų dalių surinkti į vieną. Kūrinys suprantamas kaip „motyvų“ suma, personažas – kaip „funkcijų“ kompleksas. Laikydami tautosaką žodžio menu, o ne žodine ornamentika, turime bandyti jungti motyvus į vieną istorinę realybę pagrįstą išgyvenimo, dvasinės patirties visumą!²⁹

Nesusiedami kūrinio su konkrečiu laiku ir vieta, neieškodami jame gyvo žmogaus jausmų, išgyvenimų pėdsakų, pašalintume pačią psichologinę terpę, be kurios apskritai tautosakos gyvavimas kolektyve, liaudyje atrodys perdėm efemeriškas.³⁰

.....

27 Ten pat.

28 Ten pat, p. 162.

29 D. Sauka. *Lietuvių tautosaka*, p. 4.

30 Ten pat, p. 10.

Jau buvo užsiminta apie Donato Saukos *liudijimuose* gana aiškiai užfiksuotą jo folkloristinių veiklų pradžių ir pabaigą. Pastarąją kaip tik ir žymi *Lietuvių tautosaka*. Po vadovėlio išleidimo jis daugiau atskirų tautosakinių darbų nerašė. Ir turbūt vėl niekaip kitaip, tik paradoksu galima pavadinti profesoriaus posūkį (o gal net nusi-sukimą?) nuo folkloristikos, ir dar, iš šalies atrodytų, tokiu nepalankiu momentu:

Mano apsisprendimas nuo šiol šalintis folkloristikos kaip praeito, užbaigto etapo man pačiam atrodė natūralus ir logiškas, dar daugiau – būtinas, bet anaipol ne taip į šį staigų posūkį pasižiūrėjo artimesni jauni bičiuliai, ramuvos entuziastai ir jiems prijaučiantys.

Kaip jų nesuprasi: etnografinis sąjūdis plėtėsi, rengiamos kraštotyros ekspedicijos ir leidžiamos kraštotyrinės monografijos, mokyklose, kultūros namuose kūrėsi folkloriniai ansambliai, – kokia verktinai reikalinga bent konsultacinė pagalba. Iš čia juk tik ir laukti atsinaujinimo poreikio gal ir visame tautos gyvenime.

O aš sėdau rašyti apie Žemaitę.³¹

Jeigu mums pavyktų Donato Saukos tautosakos tyrimuose nuosekliai išlaikytą integralumo principą pritaikyti jo paties darbų skaitymui, neišvengiamai suvoktu-me labai paprastą tiesą: neprasminga juos skirstyti į literatūrologinius, kultūrologi-nius ar folkloristinius. Drįščiau teigti, kad kaip tik *Žemaitės stebukle* Donatas Sauka į vientisą portretą galutinai sutelkė daugybę metų tautosakos kūriniuose ieškotus tradicinės bendruomenės žmogaus gyvenimo bruožus. Jo išryškintas „Žemaitės žmogus“ ir yra tas pats dainuojantis, pasakojantis, kenčiantis ar besijuokiantis tra-dicijos kūrėjas, dalyvis ir perdavėjas:

Žmogų turime matuoti jo paties pasauly. Tai, ką Žemaitės prozoje atsainiai vadiname *buitimi*, – tai paprastai ir buvo visa, kas sudarė ano žmogaus gamybinės ir visuomeninės veiklos turinį. Matuodami Žemaitės žmogų jo gyvenamosios tikrovės masteliais, nu-spėjame jo egzistencijos prasmę ir pripažįstame jam prieš mus net tam tikrą pranašumą. Jeigu vienu žodžiu, tas pranašumas – tai pastovumas. Į ankštus rėmus įspraustas šito žmogaus buvimas atrodo reikšmingas ne į kokį užsibrėžtą tikslą nukreipta valia, bet atkakliu ir nuosekliu viso gyvenimo žygiu.

Apie gyvenimo žygį imame mąstyti tada, kai susikaupia vaizdas apie bendrą Že-maitės žmonių paliekamą pėdsaką ir kai jų ramybės būvį lyginame su savąja neramia, nekantria epocha. Buities pastovumas. Nei dirglios, veiksmus paralyžiuojančios savi-graužos, nei į kraštus išsiliejančios betikslės energijos: išteklių, jėgų, galimybių atitiki-mas gyvenimo būdai.³²

31 D. Sauka. *Apie laiką ir save*, p. 165.

32 Donatas Sauka. *Žemaitės stebuklas*, Vilnius: Vaga, 1988, p. 252.

Folkloristics without Illusions

Some Thoughts on the Contexts of Folklore Research

by Donatas Sauka

VITA IVANAUSKAITĖ - ŠEIBUTIENĖ

S u m m a r y

The 90th anniversary of birth of the famous Lithuanian literary scholar and folklorist, professor of the Vilnius University Donatas Sauka (1929–2015) is celebrated in 2019. The article discusses various contexts of the folklore research and academic activities by Donatas Sauka, revealing his own attitude towards folklore as well. Donatas Sauka is rightly placed among the most original and creative Lithuanian folklore researchers. His works and lectures that he gave to the students of the Vilnius University encourage regarding folklore as an integral part of the human life in the traditional community, and emphasize an imperative of grasping the mentality of the folklore creators. According to him, “a collection of folklore, if read intently, provides an important source on the social and psychological experience”. Donatas Sauka also merits praise for his unique writing style that combines the research precision and poetic reflection. His most important folklore research works include the monograph *Tautosakos savitumas ir vertė* (‘Uniqueness and Value of Folklore’, 1970) and the textbook for students *Lietuvių tautosaka* (‘Lithuanian Folklore’, 1982).

The current text rests on the posthumous edition of Donatas Sauka’ diaries and recollections *Apie laiką ir save* (‘On Time and Myself’, 2019), in which the author remembers and evaluates his personal experiences and those of an entire generation of the Lithuanian intellectuals living under the Soviet occupation, submits auto-commentaries for his books, and reveals details on his research work.